

Protokoll

Fra møte i faggruppen for plantehelse

Dato: 09.06.2015, kl. 10.00-15.00

Sted: VKM

Møteleder: Trond Rafoss

Deltakere

Fra Faggruppe 9:

Guro Brodal, Åshild Ergon, Christer Magnusson, Trond Rafoss (faggruppeleder), Arild Sletten, Leif Sundheim, May-Guri Sæthre, Anne-Marte Tronsmo, Halvor Solheim (tilstede fra kl 12.00), Bjørn Økland

Fra Mattilsynet, Hovedkontoret, Seksjon planter:

Anne Bøen

Fra Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU):

Abigail Walter (tilstede under sak 8)

Fra sekretariatet til VKM:

Elin Thingnæs Lid (ref.), Marie Louise Wiborg (tilstede under sak 9 og 12)

1. Velkommen, fravær, habilitet og godtgjøring

Faggruppeleder ønsket velkommen til andre møte i faggruppen i 2015. Ingen av faggruppemedlemmene erklærte mulige interessekonflikter i forhold til noen av sakene som skulle behandles på møtet.

2. Godkjenning av møteinnkallelse og dagsorden

Det ble opplyst at assisterende direktør i VKM, Marie Louise Wiborg, kom til å delta i møtet fra kl 14, for å orientere om «Forskningsbehov i VKM-vurderinger» (sak 9) og «Nytt fra sekretariatet» (sak 12). Det ville derfor bli noen endringer i rekkefølgen av saker på slutten av møtet.

Vedtak: Faggruppen hadde ikke andre innspill til saker, og agendaen ble godkjent uten endringer.

3. Saker fra møte i Hovedkomiteen

Faggruppeleder orienterte kort om saker på møtet i hovedkomiteen fredag 5. juni. Det var et kort tre-timers møte med få saker. For første gang deltok flere av hovedkomitemedlemmene via Skype. En av sakene på møtet var en VKM-strategi for kontakt med berørte parter som er under utarbeiding i sekretariatet. En annen sak var at Norges forskningsråd (NFR) har invitert VKM til å delta i utarbeidingen av en konferanse om trygg mat. Det ble også orientert om omorganiseringen av den sentrale helseforvaltningen.

Vedtak: Orienteringen tas til etterretning. Sekretariatet vil undersøke eventuelle muligheter for å gjøre sakspapirer til hovedkomitemøtene tilgjengelig for faggruppen. Faggruppen ønsker å få muligheten til å gi innspill under utarbeidingen av VKMs strategi for kontakt med berørte parter, gjerne i forbindelse med neste faggruppemøte. Sekretariatet vil undersøke mulighetene for dette.

4. Saker som skal behandles på møtet

Slakterigjødsel

Mattilsynet har bestilt en risikovurdering av gjødsel og innhold i fordøyelseskanaal fra slakterier som spredningsvei for ugress og planteskadegjørere til landbruksarealer nær slakteriene. En prosjektgruppe jobber med å utarbeide et utkast til faggruppens vurdering, og et første utkast var sendt ut i forkant av møte. Faglig ansvarlig i arbeidet, Leif Sundheim, orienterte om arbeidet så langt. Utkastet nærmer seg ferdig når det gjelder identifisering av type materiale og beskrivelse av forholdene i de ulike delene av spredningsveien, og identifisering av aktuelle skadegjørere og vurdering av sannsynlighetene for spredning. Vurdering av ulike risikoreduserende tiltak gjenstår. Utkastet ble gjennomgått, og faggruppen og observatøren fra Mattilsynet kom med en rekke innspill til utkastet. Faggruppen vil få prosjektgruppens endelige utkast til sluttbehandling på faggruppemøtet i oktober. Mattilsynet vil motta faggruppens risikovurdering på sperrefrist siste uken i oktober, og endelig uttalelse skal etter planen publiseres på vkm.no den 3. november 2015.

Vedtak: Innspillene som kom frem under møtet tas med i det videre arbeidet med utkastet. Faggruppen vil få tilsendt en siste versjon fra prosjektgruppen i god tid før faggruppemøtet i oktober.

5. Status for øvrige saker i faggruppen

Hønsehirse

I de siste årene har arten hønsehirse (*Echinochloa crus-galli*) blitt et problemugress i åpenåker i enkelte områder i Norge, særlig Vestfold og Østfold. Hønsehirse har egenskaper som gjør den vanskelig å bekjempe effektivt. VKM har derfor mottatt et bestillingsutkast der Mattilsynet ber om en vurdering av skade- og spredningspotensialet, og en vurdering av mulige tiltak for å hindre en eventuell videre spredning og etablering til andre deler av landet. Første utkast til bestillingen ble diskutert på forrige møte i faggruppen. Etter det har Mattilsynet hatt bestillingsutkastet ute på høring. Mattilsynet har mottatt et par positive tilbakemeldinger fra næringen. Ingen formelle tilbakemeldinger ble mottatt, og høringen medførte ingen endringer i bestillingen.

På forrige faggruppemøte kom faggruppen frem til et forslag til sammensetningen av en prosjektgruppe som vil utarbeide et utkast til faggruppens vurdering. I henhold til VKMs prosjekthåndbok for gjennomføring av risikovurderinger er det prosjektleder som innhenter innspill fra faggruppen til faglig sammensetning av prosjektgruppe, diskuterer forslaget internt i sekretariatet i forhold til ressursbruk og effektiv gjennomføring, også er det prosjekteier i sekretariatet som godkjenner endelig sammensetning av prosjektgruppe.

På dagens møte diskuterte faggruppen nytt forslag til sammensetningen av prosjektgruppe bestående av Guro Brodal (faglig ansvarlig), Trond Rafoss og Jan Netland (ekstern ekspert). I tillegg til dette, vil faggruppemedlem Åshild Ergon ha en utvidet referee-rolle i faggruppen. En slik rolle innebærer et ansvar for å lede faggruppens behandling av utkastet fra prosjektgruppen. Koordinator for faggruppen, Elin Thingnæs Lid, vil være prosjektleder for arbeidet.

Hittil i år har det ikke vært avsatt ressurser i VKM for behandling av hønsehirse. Saken har nå fått klarsignal til oppstart av arbeidet. Faggruppen ønsket å få informasjon om VKM-ledelsens kriterier for prioriteringer av saker. Faggruppen ytret også et ønske om å delta i prioriteringsprosessen, for å bidra til at faglige hensyn ivaretas.

Vedtak: Faggruppen har ingen flere innspill til bestillingsutkastet utover at dato for ferdigstilling av risikovurderingen må endres. Mattilsynet vil endre ønsket dato og sende over en endelig bestilling. Faggruppen hadde ingen flere faglige innspill til sammensetningen av prosjektgruppen. Sekretariatet vil ta faggruppens ønske om informasjon om kriteriene for prioriteringer av saker videre til ledelsen i VKM, sammen med ønsket om å få komme med faglige innspill til prioriteringsprosessen.

Mottaksvirksomheter og plantehelserisiko

Anne Bøen fra Mattilsynet orienterte om bestillingen og om bakgrunn for saken: Virksomheter som mottar poteter og/eller uvaskede grønnsaker med rot, for sortering, pakking, vasking eller industriell bearbeiding genererer flere typer avfall som muligens kan inneholde planteskadegjørere. Avfallsfraksjoner (risikopunkter) kan være jord, prosessvann og organisk materiale. I følge Mattilsynet har både de og mottaksvirksomhetene et stort behov for informasjon og økt kunnskap om hva som er tilstrekkelig behandling av flere av avfallsfraksjonene for å hindre spredning av planteskadegjørere fra anleggene.

Faggruppen mottok et første utkast til bestilling til faggruppemøtet 16. februar 2015. I etterkant av møtet har Mattilsynet kommet frem til at de ikke har behov for en vurdering av sannsynlighet for spredning via avfallet fra disse virksomhetene. Bestillingsutkastet er derfor endret til å omfatte spørsmål om hvilke(n) behandling(er) av avfallet som må til for å hindre spredning av skadegjørere. Når det gjelder sorteringsjorda (tørr jord som siktes av før videre bearbeiding av varen), vurderer Mattilsynet at det i samråd med Bioforsk er etablert gode rutiner for forsvarlig håndtering av avfallet og at det ikke er behov for en uttalelse fra VKM om dette.

Slik faggruppen oppfatter bestillingsutkastet så er det snakk om et oppdrag som går ut på å identifisere og vurdere effekten av risikoreducerende tiltak. I henhold til internasjonale standarder for risikoanalyse er det da også vanlig å vurdere gjennomførbarheten til tiltakene. Faggruppen mener at tittelen i bestillingen bør endres slik at den gjenspeiler oppdraget. Noe av ordlyden bør også endres slik at bestillingen er i overenskomst med VKMs mandat og ikke beveger seg over i risikohåndtering.

Mattilsynet er i ferd med å ferdigstille en bestilling av risikovurdering av hønsehirse. VKM har ikke ressurser til å starte arbeidet med både hønsehirse og mottaksvirksomheter i 2015. VKM har planlagt å starte opp arbeidet med hønsehirse til høsten. Faggruppen mener det er viktig at Mattilsynet vurderer og gir tilbakemelding på hvilken av de to sakene de mener at VKM bør prioritere først.

Vedtak: Anne Bøen fra Mattilsynet vil bringe faggruppens innspill videre til Mattilsynets saksbehandler i saken.

6. Orientering fra Mattilsynet

Mattilsynet orienterte at med den nylige omorganiseringen i Mattilsynet så er det foreløpig uklart om Mattilsynet vil fortsette å ha en egen faglig kontaktperson mot plantehelseområdet i VKM.

Vedtak: Orienteringen tas til etterretning.

7. Emerging risks

Innenfor plantehelse kan «emerging risks» være enten nylig identifiserte planteskadegjørere eller uventede endringer i mottakelighet og eksponering for allerede kjente planteskadegjørere. Begrepet omfatter således alle typer endringer som kan føre til en risiko av betydning.

Faggruppen har begrenset kapasitet og tilgang på ressurser. Faggruppen ser derfor et behov for å utvikle et verktøy som den kan benytte for å få oversikt over «emerging risks» og som kan gi et bedre grunnlag for å prioritere mellom ulike kandidater for risikovurdering. En slik oversikt kan være nyttig både for bestillinger fra oppdragsgiver og når faggruppen selv initierer saker. På bakgrunn av dette ble faggrupped medlem Bjørn Økland spurt om å lage et utkast til en langsiktig plan for faggruppens arbeid med «emerging risks», og å legge frem utkastet for faggruppen på dagens møte. Utkastet ble sendt ut til faggruppen i forkant av møtet.

I utkastet foreslås det å lage en oversikt over aktuelle kandidater for risikovurderinger som kalles «emerging risk in Norway», heretter forkortet ERIN. Oversikten består av både en tekst som kort beskriver vesentlig informasjon for hver art og en samlet tabell som gir scoreverdier for aktuelle kriterier i prioriteringen. Det er viktig at kriteriene og skårverdiene er så enkle som mulig, og at det ikke legges så mye arbeid i teksten at det blir en vurdering i seg selv. Det bør heller være fokus på å synliggjøre uavklarte viktige spørsmål, blant annet for særnorske forhold. Samtidig er det svært viktig å utnytte eksisterende risikovurderinger og å samordne faggruppens arbeid med nasjonale og internasjonale parter for å unngå dobbeltarbeid. Opplysninger om eksisterende og planlagte dokumenter og vurderinger (nasjonalt og internasjonalt) bør derfor være med i ERIN.

EFSA's mediaovervåkingsverktøy MedISys kan brukes til å fange opp signaler fra ulike informasjonskilder på ulike språk som kan detektere såkalte «emerging risks», det være seg endringer i handelsmønstre, planteskadegjørere som er funnet i nye områder eller som blindpassasjer på nye plantevarer etc., eller andre signaler som kan medføre ny eller økt plantehelserisiko. En plan for bruk eller en første test av dette verktøyet kan også legges inn i faggruppens langsiktig arbeidsplan. Det er ikke gjort i denne første skissen.

Christer Magnusson i faggruppen har tidligere deltatt i tilsvarende kategoriseringsarbeid for NOBANIS (the European Network on Invasive Alien Species), som er en portal med informasjon om fremmede og invaderende arter i Midt- og Nord-Europa. Det kan være aktuelt å se til noen av metodene der.

Faggruppen er enig i at ERIN først og fremst skal være en enkel oversikt til eget bruk, og ønsker å starte ut forsiktig med lave ambisjoner om arbeidsinnsats. Faggruppen ser imidlertid at det på sikt også vil kunne bli aktuelt å involvere blant annet VKMs nye faggruppe for fremmede organismer og handel med truede arter (CITES) i dette arbeidet, og at det vil være en rekke utviklingsmuligheter i arbeidet.

Vedtak: Faggruppen foreslår at punktet om MedISys utvides i skissen med en konkret plan for testing av verktøyet. Tidsplanen i utkastet støttes, og faggruppen ønsker ressurser til en selvinitiering av arbeidet som skissert i utkastet. Til faggruppemøtet i oktober vil tre av faggruppemedlemmene lage ERIN-tekst en art hver: Arild Sletten vil skrive om en bakterie, May-Guri Sæthre om *Drosophila suzukii* og Bjørn Økland vil velge en skogskadegjører. De vil også sammen lage et utkast til et oversiktsark med skalaer for score-verdier som presenteres for diskusjon på møtet. VKM ønsker tilbakemeldinger fra Mattilsynet på skissen så langt. Alle oppfordres til å komme med forslag til et norsk begrep for «emerging risks».

8. Oppfølging av saker fra forrige møte i faggruppen

Drosophila suzukii i Sverige

Drosophila suzukii, en slektning av bananfluen, angriper frukt og bær før modning og høsting og forårsaker store avlingstap. Høsten 2014 konstaterte Jordbruksverket i Sverige at *D. suzukii* forekommer i Skåne. Det er første gang fruktfluen er påvist i Norden. Faggruppen diskuterte saken på et faggruppemøte i desember 2014, og ønsket mer informasjon om det svenske datainnsamlingsprosjektet. Behovet for mer informasjon ble forsterket i mars 2015 da Mattilsynet konkluderte at *Drosophila suzukii* ikke skal reguleres i forskrift om plantehelse. Mattilsynet begrunnet dette med at det mangler effektive tiltak for å hindre introduksjon og spredning.

Som en oppfølging av dette var faggruppen så heldig å få besøk av Abigail Walter på møtet. Walter er entomolog av utdanning og forsker ved Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Walter forsker på hvordan biologiske invasjoner, klimaendringer og forvaltning påvirker populasjoner av skadegjørere, og om det er mulig å forutse resultatet av endringene. Walter vil være involvert i SLUs arbeid med *D. suzukii*, og ga en presentasjon av deres arbeid med skadegjøreren så langt.

Walter kunne fortelle at de fant *D. suzukii* i Sverige med en gang de begynte å lete etter den, og det er derfor uvisst hvor lenge skadegjøreren har vært i landet. Under egglegging bruker hunnen en sag-liknende struktur til å lage åpning i umodne frukt og bær. Eggene og larvene ødelegger avlingen før høsting. Biologisk kontroll er vanskelig fordi skadegjøreren befinner seg beskyttet inne i bæret/frukten. Fruktfluen har et ekstremt vidt spekter av vertplanter, også blant ville plantearter. Ville vertplanter er ekstra bekymringsfullt på grunn

av faren for skader i naturen og fordi skadegjøreren kan spre seg lettere til andre områder. Potensiale for overvintring, geografisk utbredelse og skadeomfang i et nordisk klima er viktige spørsmål som det ønskes svar på. *D. suzukii* er mer kultetolerant enn andre *Drosophila*-arter, og kan søke overvintring i beskyttede miljøer. Det antas som sannsynlig at *D. suzukii* vil kunne overvintre og overleve i nordisk klima, men man kan imidlertid håpe på at områder med lave temperaturer ellers i året vil holde skadeomfanget på et lavere nivå enn man ser i varmere strøk.

Faggruppen deler de svenske ekspertenes bekymret for at fluen vil kunne bli et svært alvorlig problem i sørlige Skandinavia. Som nevnt så mener Mattilsynet at det mangler effektive tiltak for å hindre introduksjon og spredning. Walters kommentar til dette var at mulighetene for å redusere spredningen og dermed skadeomfanget i Skandinavia er gode. Det er et behov for verktøy til å redusere spredningen, og man trenger å vite hvor skadegjøreren befinner seg til en hver tid. I Sverige har fruktfluen vært på agendaen hvert år siden 2008, med økende bekymring. Men ingenting har skjedd, og forskning og forskningsmidler mangler fortsatt. Tiltak kunne vært satt inn tidligere, men det er fortsatt gode muligheter for å redusere skadeomfanget på avlinger og ville planter. Walter og hennes kollegaer bidrar gjerne i en eventuell risikovurdering av *D. suzukii*.

Vedtak: *Drosophila suzukii* vil følges opp som sak på neste møte i faggruppen.

Faggruppens møte med representant fra EFSA PLH Unit – VKMs oppfølging

Faggruppen hadde besøk av Giuseppe Stancanelli fra plantehelseenheten i EFSA på faggruppemøtet 16. februar 2015. Et referat med oppfølgingspunkter fra møtet er publisert på vkm.no. På dagens møte ble saken fulgt opp som del av sak 7 Emerging risks.

9. Forskningsbehov i VKM-vurdering

I sin risikovurdering av furuvednematode (de1 og del 2) påpeker faggruppen noen kunnskapshull vedrørende risikoreduserende tiltak. Ekspertene i faggruppen har i forbindelse med sin egen forskning vært i kontakt med Norges Forskningsråd (NFR) om mulig finansiering av forskning på dette. To nylig utlyste programmer for forskning og innovasjon var begge rettet inn mot næringslivet, mens forvaltningsorienterte prosjekter ikke var relevant. I følge NFR skal BIONÆR-programmet også kunne omfatte innovasjonsprosjekter innen offentlig sektor, men dette har aldri blitt lyst ut. Et spørsmål fra faggruppen er derfor om VKM kan komme med en uttalelse til NFR for å stimulere til bruk av dette forvaltningsrelaterte programmet. Denne typen forskningsprosjekter bør være aktuelle for alle fagområdene i VKM.

VKMs assisterende direktør, Marie Louise Wiborg, takket for spørsmålet fra faggruppen. VKM har som satsningsområde å synliggjøre kunnskapsbehov, og jobber med å finne en god samarbeidsform med NFR. Det er opprettet et prosjekt i sekretariatet som skal jobbe med dette hvor målet blant annet er å forbedre VKMs rapport om kunnskapsbehov slik at det kommer tydelig frem hva kunnskapsbehovene er, og hva det betyr om kunnskapsbehovet fylles. VKM har tidligere spilt inn kunnskapsbehovet som faggruppen avdekket i sin risikovurdering av furuvednematode, noe som forskere kan synliggjøres i sine søknader.

Vedtak: Å stimulere NFR til å lyse ut midler til forvaltningsrelaterte forskningsprosjekter innen BIONÆR-programmet er et nyttig innspill som sekretariatet vil ta med videre i arbeide med å synliggjøre kunnskapsbehov.

10. Saker til Hovedkomiteen

Ingen saker.

11. Møter og annet av interesse

Faggruppeleder hadde planlagt å orientere om en pågående revisjon av EFSA's risikovurderingsmetodikk på plantehelseområdet, som ble drøftet på et åpent EFSA PLH Panel-møte i Brussel i uke 22.

Vedtak: Det ble ikke tid til dette på dagens møte, og orienteringen utsettes til neste faggruppemøte.

12. Nytt fra sekretariatet

Omorganisering av helseforvaltningen – betydningen av dette for VKM

I mai besluttet regjeringen å omorganisere den sentrale helseforvaltningen. Hensikten er å forenkle og effektivisere forvaltningen. Den nye organiseringen trer i kraft 1. januar 2016. Assisterende direktør i VKM, Marie Louise Wiborg, orienterte om hvilken betydning dette vil ha for VKM da sekretariatet i VKM skal innlemmes i FHI som egen enhet.

Organisasjonsendringen skal sikre at komiteen beholder den faglig uavhengige rollen gjennom etatsstyring, etablering av nye vedtekter og ved å sikre at sekretariatets ressurser er fullt ut disponible for vitenskapskomiteen. Nå jobber VKM sammen med Folkehelseinstituttet for å legge til rette for innlemming av sekretariatet til VKM i Folkehelseinstituttet fra 01.01.2016 på en måte som sikrer at den reelle og oppfattede uavhengigheten for både sekretariatet og selve komiteen, til VKM ivaretas.

VKMs utvidede mandat for miljørisikovurderinger – orientering om status

Assisterende direktør i VKM, Marie Louise Wiborg, orienterte om status i arbeidet med VKMs nye oppgaver om miljø som omfatter miljørisikovurderinger og andre vitenskapelige vurderinger for Miljødirektoratet av fremmede organismer, handel med truede arter (CITES) og mikroorganismer.

Helse- og omsorgsdepartementet har nå oppnevnt til sammen 22 medlemmer til de to nye faggruppene som skal ivareta det utvidede mandatet til VKM: Faggruppen for fremmede organismer og handel med truede arter (CITES), og Faggruppen for mikrobiell økologi. De nye medlemmene er oppnevnt for to år. Mer om oppnevningen kan leses [her](#). De nye medlemmene vil bli ønsket velkomne på et oppstartseminar 19. juni 2015 På [VKMs nyopprettete YouTube-kanal](#) kan du se innleggene på oppstartsseminaret for miljømedlemmene 19. juni.

Det vil være aktuelt å bruke eksperter på tvers av faggrupper i enkeltsaker, og ekspertisen i Faggruppen for plantehelse vil på den måten komme til nytte også innenfor de nye oppdragene.

Strategi for VKM 2015-2018 - orientering

VKMs assisterende direktør, Marie Louise Wiborg, ga en presentasjon av nye strategi for 2015-2018. VKM nådde mange av sine mål i forrige runde. VKM ønsket derfor en endringsstrategi, med fokus på hva etaten kan bli enda bedre på. VKMs strategiske satsingsområder for denne perioden er bedre risikovurderinger, synliggjøre kunnskapsbehov, bedre dialog, og VKM som attraktiv etat.

Strategien gjelder for VKMs medlemmer og sekretariatet. Den inkluderer oppdragene VKM gjør for både Mattilsynet og Miljødirektoratet. Wiborg utdypet de fire satsingsområdene med informasjon om prosjekter og aktiviteter som skal gjennomføres for å nå målene. Faggruppen var spesielt opptatt av strategien for kontakt med berørte parter som er under utarbeiding i sekretariatet. Flere av ekspertene i faggruppen har erfaringer fra risikovurderingsarbeid i blant annet for EFSA som viser at kontakt med berørte parter kan gi svært nyttig informasjon, og faggruppen ser frem til en formalisering av VKMs rutiner for dette.

Vedtak: Orienteringene om nytt fra sekretariatet tas til etterretning. Som nevnt under sak 3 så ønsker faggruppen å få muligheten til å gi innspill under utarbeidingen av VKMs strategi for kontakt med berørte parter.

13. Eventuelt

Ingen saker.

14. Nye møtedatoer

Vedtak: Neste avtalte møte i faggruppen er 7. oktober 2015. Faggruppen og sekretariatet vil se an behovet for et ytterligere møte i 2015, og om det i så fall skal være før eller etter 7. oktober.